

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2010 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta Eurooppa 2020 -strategiasta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 5 päivänä maaliskuuta 2010 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen komission tiedonannosta Eurooppa 2020 -strategiasta (E 6/2010 vp) sekä 12 päivänä maaliskuuta selvitystä koskevan jatkokirjelmän 1. VNK 12.3.2010 sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- EU-erityisasiantuntija Pasi Korhonen, valtioneuvoston kanslia
- EU-koordinaattori Ville Korhonen, opetusministeriö
- ylijohtaja Riitta Mustonen, Suomen Akatemia

- puheenjohtaja Petri Lempinen, elinikäisen oppimisen neuvosto
- rehtori Paula Tuovinen, Suomen yliopistot — Finlands universitet (UNIFI)
- asiantuntija Tarja Tuominen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- erityisasiantuntija Ritva Semi, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO
- Suomen Nuorisoyhteistyö — Allianssi ry
- Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Euroopan komissio julkisti tiedonantonsa Eurooppa 2020 -strategiaksi 3.3.2010. Komissio korostaa muuntautumisen tarvetta. Paluu talouskriisiä edeltävään tilanteeseen ei riitä, vaan Euroopan on välttämätöntä tulla kriisistä ulos vahvempuna. Eurooppa voi menestyä, jos se toimii kollektiivisesti, unionina. EU:n tulee nojata älykkääseen, kestäväan ja osallistavaan talouteen, jonka tuotos on korkea työllisyysaste, kor-

kea tuottavuusaste sekä korkea sosiaalisen koheesion taso.

Komissio esittää strategian prioriteeteiksi kolme toisiaan tukevaa teemaa, joista yksi on älykäs kasvu: osaaminen ja innovaatiot kasvun perustana. Lippulaivahankkeet olisivat "Innovation Union — Innovoiva unioni", "Youth on the move — Nuoret liikkeellä" ja "A Digital Agenda for Europe — Euroopan digitaalinen agenda". Toinen prioriteetti on kestävä kasvu: resurssitehokkaan, vihreämmän ja kilpailukykyi-

semmän talouden tukeminen — osallistava kasvu: korkeaan työllisyyteen perustuvan talouden edistäminen lisäämällä sosiaalista ja alueellista koheesiota.

Vuoteen 2020 mennessä saavutettaviksi pää-tavoitteiksi komissio esittää seuraavaa:

— 75 % 20—64-vuotiaista eurooppalaisista työssä käyviä

— 3 % EU:n BKT:stä tulisi sijoittaa tutkimukseen ja kehitykseen

— 20/20/20-ilmastotavoitteet tulisi saavuttaa

— koulunsa varhaisessa vaiheessa keskeyttäneiden osuuden tulisi laskea 10 prosentin alle, samoin vähintään 40 prosentilla nuoresta sukupuolvesta tulisi olla kolmannen asteen koulutus

— köyhyysrajalla olevien ihmisten määrää tulisi vähentää 20 miljoonalla ihmisellä.

Valtioneuvoston kanta

Suomi yhtyy komission näkemykseen vahvan strategian välttämättömyydestä. Maailmanlaajuiset haasteet (talouskriisi, globalisaatio, ilmastomuutos, väestön ikääntyminen) asettavat Euroopan kilpailutilanteeseen, joka edellyttää ra-

kenteellisia muutoksia. Tarvitaan jäsenmaiden vahvaa poliittista sitoutumista ja konkreettisia toimia.

Tiedonannossa analysoidaan hyvin Euroopan rakenteellisia heikkouksia, kuten jälkeen jääminen tuottavuudessa ja työllisyydessä jo ennen talouskriisiä. Lisäksi tiedonannossa tuodaan esiin EU-talouksien tiiviin keskinäisen vuorovaikutuksen ja riippuvuuden merkitys sekä erityisesti kriisin paljastamat heikkoudet finanssi- ja rahapolitiikassa sekä pankkitoiminnan valvonnassa.

Suomi on pääosin tyytyväinen komission tiedonantoon. Suomelle tärkeät asiat, kuten vahvemmat ja laajemmat sisämarkkinat mukaan lukien digitaaliset ja energiasisämarkkinat, talouspoliittisen koordinaation kehittäminen komission vankemman seurannan muodossa, vahva innovaatiopainotus sekä ulkoinen ulottuvuus on tiedonannossa hyvin huomioitu. Suomi on myös tyytyväinen koulutuksen merkityksen painotukseen tiedonannossa sekä sosiaalisen koheesion rooliin. Tiedonannon keskittyminen ainoastaan muutamaa prioriteettiä ja tavoitteeseen on positiivista. On tärkeää, että jatkotyössä strategia säilyy fokuksena.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Komission tiedonanto antaa hyvän pohjan keskustelulle siitä, miten Eurooppaa tulevaisuudessa pitää rakentaa. Eurooppa tarvitsee kunnianhimoisia ja realistisia tavoitteita, joihin pyrkimällä nousemme talouskriisistä ja vastaamme väestön ikääntymisen ja elinkeinorakenteiden muutoksen vaatimuksiin. Myös energia-, ilmasto- ja ympäristökysymykset muuttavat elinkeinoelämän toimintaympäristöä rajusti.

Euroopan menestys perustuu osaamiseen, joka syntyy koulutuksessa, tutkimuksessa ja innovaatioissa sekä työ- ja elinkeinoelämässä. Valiokunta yhtyy näkemykseen laajasta innovaatiopolitiikasta, jossa koulutus, tutkimus ja teknologiat kulkevat rinnakkain. On myös muistettava, että Euroopan vetovoima ja kilpailukyvy-

uudistaminen sekä muuntaminen uusissa taloudellisissa tilanteissa pohjautuvat vahvaan kulttuuriin ja sivistykseen. Sosiaalisen koheesion ja uusien työpaikkojen kehittämisessä kulttuuriset ja sosiaaliset innovaatiot voivat olla keskeisiä.

Koulutus

Lissabonin strategiassa vuonna 2000 tunnustettiin osaamisen ja koulutuksen merkitys menestystekijänä. Unionin toiminta koulutuspolitiikan alueella on vahvistunut, vaikka koulutusasiat ovat kansallisen toimivallan piirissä. Koulutus on näkyvässä asemassa komission tiedonannossa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että se näkyy vahvasti myös Suomen kannoissa. Kasvu- ja työllisyystavoitteet vuoteen 2020 edellyt-

tävät panostamista innovaatioiden ohella muihin osaamiskolmion osiin eli tutkimukseen sekä koulutukseen sen kaikilla tasoilla. Tiedonannossa esitetyt kolme prioriteettiteemaa sekä vuoteen 2020 mennessä saavutettavat päätavoitteet nojaavat vahvasti koulutukseen, tutkimukseen perustuvan tiedon luomiseen ja innovaatioiden tuottamiseen. Niiden asemaa on EU:n konkreettisesti toiminnassa vahvistettava.

Strategia-asiakirjan lisäksi tarvitaan kansallisia ohjelmia, etteivät tavoitteet jää vain pelkiksi kirjauksiksi. Asiakirjan tavoitteet sopivat hyvin suomalaiseen koulutuspoliittiseen ajatteluun. Osin tavoitteet tosin ovat Suomelle liian alhaisia. Tiedonannon mukaan jäsenvaltioiden tulee varmistaa riittävät investoinnit koulutukseen kaikilla tasoilla, parantaa oppimistuloksia ja kehittää koulutusjärjestelmien avoimuutta. Myös tavoitteet nuorten nopeammasta siirtymisestä työelämään, liikkuvuuden lisääminen, elinikäinen oppiminen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat jo toteutuneet tai niistä keskustellaan Suomessa. Kansallisella tasolla Suomen tavoitteena tulee olla koulutuksen huippumaan aseman tavoittelu.

Unionin uusimman Koulutus 2010 -ohjelman väliraportin mukaan koulutuksen kehittämiselle asettuja yhteisiä tavoitteita ei ole saavutettu. Luetun ymmärtämisen osalta tilanne on jopa heikentynyt kuluneen vuosikymmenen aikana. Lisäksi Euroopassa on yhä 77 miljoonaa 25–64-vuotiasta, joilta puuttuu ammatillinen koulutus. Tämä on lähes 30 % aikuisten ikäryhmästä.

Strategian yleistavoitteeksi ehdotetaan koulutuksen osalta indikaattoreita koulunkäynnin keskeyttämisestä ja korkea-asteen tutkinnon suorittamisesta. Tavoitteeksi esitetään, että koulunsa varhaisessa vaiheessa keskeyttäneiden osuuden tulisi laskea 10 prosentin alle, samoin vähintään 40 prosentilla nuoresta sukupolvesta tulisi olla kolmannen asteen koulutus. Suomen tavoitteet ovat huomattavasti tätä korkeammat.

Koulutusjärjestelmien kehittämisessä tavoitteena tulee olla laadukas perusopetus, jonka tasapuolinen saatavuus unionin jäsenmaissa turvataan. Korkealaatuinen esi- ja peruskoulutus on

eurooppalaisen osaamiskolmion kivijalka, johon kilpailukykyimme ja kasvumme nojaa. Kaikkien lasten ja nuorten avaintaitojen oppimisen tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on avain alisuoriutumisen ja mahdollisen syrjäytymisen ehkäisemiseen ja tie vastuulliseen, aktiiviseen kansalaisuuteen, työllisyyden lisäämiseen ja sosiaaliseen koheesioon. Koulupudokkuuden vähentäminen on eurooppalaisten koulutusjärjestelmien yhteinen tavoite, jossa tulisi ottaa ehdotettua rohkeampiakin askeleita.

Suomen tulisi ottaa aktiivinen rooli EU:ssa meille vahvojen osaamisalueiden kehittämisessä. Näitä ovat muun muassa opettajankoulutuksen kehittäminen korkealle tasolle ja peruskoulutuksen oppilaan oppimista tukevien olosuhteiden edistäminen. EU:ssa lasten ja nuorten peruskoulutuksen laadukkaat ja tasa-arvoiset oppimistulokset voidaan saavuttaa kehittämällä kaikkiin jäsenmaihiin korkeatasoinen opettajankoulutus.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että perusopetuksen ja korkeakoulutuksen ohella painotetaan ammatillista koulutusta. Tätä tukevat muun muassa Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskuksen Cedefopin ennusteet, joiden mukaan tulevaisuudessa puolessa työpaikoista edellytetään ammatillista koulutusta ja lähes kolmasosassa työpaikoista edellytetään korkeakoulutusta. Ammatillisen koulutuksen merkitystä korostavat myös aikuisten koulutustarpeet elinkeinorakenteiden murroksessa.

Elinikäisen oppimisen tavoitteet tulisi valiokunnan mielestä konkretisoida strategiassa paremmin kuin tiedonannossa on esitetty. Valiokunta pitää tärkeänä laajaa sivistyspohjaa ja elinikäisen oppimisen periaatetta. Elinikäinen oppiminen on edellytys yrittäjyydelle ja ammatilliselle liikkuvuudelle, koska uusissa työtehtävissä vaaditaan uutta osaamista. Ammatin hankkiminen tai vaihtaminen edellyttää riittäviä perustietoja ja -taitoja niin nuorilta kuin aikuisiltaakin. Niiden puute on keskeinen elinikäisen oppimisen este Euroopassa. Nopeat muutokset työmarkkinoilla ja osaamistarpeessa edellyttävät myös toimivaa aikuiskoulutusjärjestelmää.

Tutkimus

Komission esittämät strategiset tutkimuksen painopistealueet ovat kannatettavia. On hyvä, että tavoitteena on vahvistaa koko innovaatio- ketjua perustutkimuksesta kaupallistamiseen. Valiokunta korostaa, että tarvitaan myös uutta tietoa luovaa korkeatasoista perustutkimusta. Vapaa, tieteellinen perustutkimus (ns. uteliai- suustutkimus) on oleellinen perusta, jolta voi- daan ponnistaa ennalta arvaamattomiin tulok- siin ja huikkeisiin läpimurtoihin. Nämä puoles- taan luovat pohjan uudelle kasvulle, kilpailuky- vylle ja työllisyydelle.

Euroopan tulevaisuutta ei voi rakentaa jo ole- massa olevan tiedon tai teknologian varaan. Maailma ei ole valmis, vaan meillä on pitkäjän- teistä tutkimusta vaativia suuria haasteita liit- tyen ihmisten, yhteiskuntien ja ympäristön hy- vinvointiin. Liian lyhyen tähtäimen odotukset murentavat Euroopan houkuttelevuutta niin tut- kijoiden kuin huippulaadukasta osaamista vaati- vien yritystenkin näkökulmasta. Unionissa tuli- si panostaa nykyistä enemmän laajoihin, ilmiö- pohjaisiin tutkimusohjelmiin.

Uutta luovasta perustutkimuksesta käytännön sovelluksiin kuluu vuosia, joten on tärkeää ke- hittää myös menettelyjä, joilla voidaan rahoittaa korkeatasoista tieteiden rajapinnoilla olevaa ja uusia ideoita luovaa riskitutkimusta.

Yliopistoilla tulee olemaan keskeinen rooli asetettujen tavoitteiden toteuttamisessa. Kaik- kiin lippulaivahankkeisiin sisältyy yliopistoja koskevia toimia tutkimuksen vahvistamiseksi, osaamiskapasiteetin varmistamiseksi ja laadun parantamiseksi.

On myös oltava valmius identifioida unionin tasolla tutkimuksen huippuyksiköitä, joiden voi- mavarosta huolehditaan. Tähän liittyy myös en- nustettavien tutkijanurapolkujen luominen. Eu- roopassa tarvitaan korkeatasoisia yliopistoja ja tutkimuslaitoksia, jotka houkuttelevat huippu- tutkijoita ja ovat haluttuja yhteistyökumppaneita yrityksille. Tämä vaatii rahallisten ja henkis- ten voimavarojen lisäksi sitoutumista.

Ilman korkeatasoisia laitteita ja infrastruktuu- ria ei luoda korkeatasoisia koulutus- ja tutki- musympäristöjä. Sekä kansallisen että euroop-

palaisen kilpailukyyn ja tutkimuksen vahvista- misen kannalta on keskeistä se, miten tutkimuk- sen infrastruktuurit toimivat. Infrastruktuuripo- litiikan puuttuminen Suomesta on yksi kansalli- sen kehityksen pullonkauloista. Lisäksi sekä kansallisen että unionin tutkimus- ja kehittämis- rahoituksen osuutta tulisi nostaa sekä panostaa voimakkaasti tulosten yhteiskunnalliseen ja kau- palliseen hyödyntämiseen. Nykyistä enemmän tulee myös tarkastella sitä, millainen vaikutta- vuus panostuksilla on saatu aikaan. Pelkät nu- meeriset tavoitteet ovat hyödyttömiä, jos tulok- sellisuudesta ja vaikuttavuudesta kertovat mitta- rit eivät ole selkeitä ja vertailukelpoisia.

Nuoret liikkeellä -ohjelma

Osaamiskolmion yhtenä oleellisena osana on osaamisen ja tiedon liikkuvuus EU:ssa ja koko maailmassa. Eurooppalainen synergia saavute- taan paitsi tiedon ja hyvien käytänteiden vaih- dolla myös toimivalla oppilaiden, opiskelijoi- den ja opettajien vaihdolla. Kansainvälistymi- nen on oppilaitoksille kaikilla koulutustasoilla tärkeä tavoite, johon on panostettava.

Valiokunta kannattaa sitä, että nuorten ase- man parantaminen nostetaan yhdeksi seitsemäs- tä lippulaivahankkeesta. Unionin liikkuvuusoh- jelmien parempi integrointi on tarpeellista. Vaikka liikkuvuudella on vahva painoarvo stra- tegiassa, valiokunnan mielestä tiedonannon si- sältö jää kuitenkin ehdotuksessa suppeaksi ja keskittyy lähinnä korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuusmahdollisuuksien parantamiseen. Siit- tä puuttuvat myös selkeästi mitattavat tavoitteet Euroopan laajuisesti.

Valiokunnan mielestä hankkeen tulisi huo- mioida nuorten tarpeet strategiassa ehdotettua kattavammin mm. laajentamalla hanke koske- maan kaikkia koulutusasteita ja kaikkia nuoria. On panostettava liikkuvuusmahdollisuuksien ulottamiseen kaikkien, myös heikoimmassa ase- massa olevien oppilaiden, ulottuville. Työelä- mään osallistuminen on tärkein tapa ehkäistä syrjäytymistä ja tukea aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisen näkökulmasta henkilökohtainen ke- hittyminen, aktiivinen kansalaisuus ja työllisty-

minen koulutuksen avulla ovat toisiinsa liittyviä tavoitteita.

Asiallisesti liikkuvuuden ohjelmaan liittyy läheisesti Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma, jossa tavoitellaan työvoiman liikkuvuutta, työelämän avaintaitojen hankkimista tai koulutusjärjestelmien kehittämistä. Koulutuksen, osaamisen ja työllisyyden läheinen vuorovaikutus on EU:n kehittymisen kulmakiviä.

Tutkijavaihdon edistämiseksi tulisi poistaa hallinnollisia esteitä, joita ovat muun muassa tutkintojen tunnustamiseen ja sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat. Tämä lisäisi myös Euroopan houkuttelevuutta tutkijoille ja tutkijaryhmille.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että Suomen kannoissa nostetaan vahvasti esille laadukas perusopetus kaikissa unionin jäsenmaissa, esimerkkinä Suomen peruskoulujärjestelmä ja opettajankoulutus,

että Suomen kannoissa korostetaan perustutkimuksen merkitystä innovaatioiden syntymiselle ja

että suuri valiokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 23 päivänä maaliskuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Raija Vahasalo /kok
vpj. Tuomo Hänninen /kesk
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Paavo Arhinmäki /vas
Merikukka Forsius /kok
Timo Heinonen /kok
Anneli Kiljunen /sd
Sanna Lauslahti /kok

Jukka Mäkelä /kok
Håkan Nordman /r
Lauri Oinonen /kesk
Tuomo Puumala /kesk (osittain)
Leena Rauhala /kd
Pauliina Viitamies /sd
vjäs. Juha Mieto /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.